

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

P R O G R A M A

PENTRU EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT

**DISCIPLINA DE EXAMEN:
LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ MATERNĂ**

PREZENTARE

Programa se adresează profesorilor pentru învățământul gimnazial și liceal din unitățile școlare cu limba de predare rromani sau celor care predau limba rromani în unități de învățământ în care predarea se face într-o altă limbă decât limba maternă rromani (româna, maghiara, turca etc.), care s-au înscris și vor susține examenul de definitivare în învățământ.

La elaborarea programei s-au avut în vedere următoarele principii:

- principiul continuității formării inițiale și continue, realizat prin evoluție în carieră și dezvoltare profesională;
- principiul coerenței modular-tematice a programei, asigurat prin articularea proiectării ei, prin modul de elaborare a competențelor generale și specifice, prin modul de selectare a conținuturilor ce vor face obiectul evaluărilor vizate, prin diversitatea formelor și a strategiilor evaluative sugerate pentru a fi utilizate în contextul acestor examinări;
- principiul adecvării și armonizării finalităților și a conținuturilor învățământului gimnazial și liceal românesc și ale celui cu predarea în limba maternă rromani / a disciplinelor de limba, istoria și tradițiile rromilor, cu direcțiile și spiritul schimbărilor din societate;
- principiul optimizării și inovării activității în învățământul gimnazial și liceal, prin asimilarea celor mai noi achiziții din științele educației și din științele conexe.

Programa pentru examenul național de definitivare în învățământ a profesorilor din învățământul gimnazial și liceal cu predare în limba rromani sau cu predarea limbii rromani, a istoriei și tradițiilor rrome în unități de învățământ în care procesul educațional se desfășoară în altă limbă decât limba maternă rromani (româna, maghiara, turca etc.) vizează competențe abordabile din perspectiva dimensiunii cognitive, procedural-aplicative și atitudinale și propune o tematică ce corespunde tendințelor în evoluția disciplinelor.

Ea este structurată pe două secțiuni:

- *secțiunea 1 – discipline de specialitate* (Limba și literatura rromani);
- *secțiunea 2 – metodică predării disciplinei de specialitate* (Metodica predării limbii și literaturii rromani);

COMPETENȚE GENERALE

• *competențe în specialitate la: Limba și literatura rromani:*

1. de a utiliza adecvat conținutul științific propriu disciplinelor de examen;
2. de a aplica în situații educaționale concrete conținutul științific, valorizând valențele formative;
3. de a integra conținuturile de specialitate în contextul altor științe, argumentând și promovând strategii activ – participative de învățare;
4. de a produce corelații inter-/ intradisciplinare, prin utilizarea unor tehnici eficiente de activitate intelectuală, stimulând creativitatea și inovația în plan profesional.

• *competențe didactico-metodologice aferente predării la ciclurile gimnazial și liceal a disciplinei Limba și literatura rromani:*

1. de a prelucra conținuturile științifice specifice disciplinelor de examen, prin aplicarea în situații educaționale variate, specifice învățământului gimnazial și liceal;
2. de a valorifica conținuturile metodicilor de specialitate, în vederea formării la elevi a competențelor - cheie și transversale;
3. de a realiza conexiuni intra-/ interdisciplinare, în contexte educaționale specifice învățământului gimnazial și liceal ;
4. de a opera cu conținuturile metodicilor de specialitate pentru luarea unor decizii care să conducă la reglarea (dezvoltarea/ ameliorarea) componentelor procesului instructiv – educativ.

Competențele specifice ce derivă din competențele generale vor fi prezentate în cadrul fiecărei secțiuni a programei. Programa generală este structurată pe 2 secțiuni, corelate cu structura subiectului la proba scrisă:

- **secțiunea 1 – disciplina de specialitate** (Limba și literatura rromani);
- **secțiunea 2 – metodică predării disciplinei de specialitate** (Metodica predării limbii și literaturii rromani);

SECȚIUNEA 1 – DISCIPLINA DE SPECIALITATE (LIMBA ȘI LITERATURA RROMANI)

I. LIMBA ȘI LITERATURA RROMANI

A. COMPETENȚE SPECIFICE:

Candidații vor dovedi formarea următoarelor competențe specifice:

- 1.1. identificarea temei și a modului de reflectare a acesteia în textele studiate;
- 1.2. identificarea și analiza principalelor componente de structură, de compoziție și de limbaj specifice textului narativ;
- 1.3. identificarea și analiza principalelor componente de structură și de limbaj specifice textului dramatic;

- 1.4. identificarea și analiza elementelor de compoziție și de limbaj în textul liric;
- 2.1. utilizarea normelor ortografice, ortoepice, de punctuație, morfosintactice și folosirea adecvată a unităților lexicosemantice, compatibile cu situația de comunicare;
- 2.2. utilizarea relațiilor de sinonimie, antonimie, omonimie, polisemie în organizarea mesajului scris;
- 3.1. elaborarea unei argumentări scrise pe baza textelor studiate;
- 3.2. utilizarea unui lexic diversificat, recurgând la categoriile semantice studiate și la mijloacele de îmbogățire a vocabularului, pentru exprimarea nuanțată;
- 4.1. utilizarea categoriilor gramaticale învățate, în diverse tipuri de propoziții, prin folosirea unor tehnici eficiente de activitate intelectuală;
- 4.2. identificarea organizării morfologice și sintactice a textelor realizând corelații inter-/intradisciplinare.

B. TEMATICA

I. Limba rromani

1. Limba rromani comună și teoria straturilor dialectale de evoluție istorică

Limba rromani comună. Teoria celor trei straturi dialectale rrome de evoluție istorică. Dialectele rrome din spațiul geografic românesc și relația lor cu cele trei straturi dialectale rrome: *Stratul I* (dialectul rromilor "ursari", "spoitori" și "carpatici"), *Stratul II – III* (dialectul rromilor "căldărari", "geambași", "lovări"). Analizarea la prima vedere a unui text dialectal rrom (căldărăresc, spoitoresc, ursăresc, carpatic – din România – sau a unui text dialectal provenit dintr-un alt spațiu geografic) din perspectiva caracteristicilor grafice/ redacționale fonetice, lexicale, morfologice și sintactice.

2. Fonetica și fonologie

Sistemul vocalic și consonantic al limbii rromani. *Transformări* (accidente, alterări) *fonetice*: afereza, anaptixa/ epenteza, apocopa, asimilarea, asurzirea (afonizarea), contragerea, dobândirea atipică a aspirației, eliziunea, haplologia, metateza, paragoga, pierderea aspirației, proteza, sincopa ș.a. Trecerea lui *v* în semiconsoana *w* și efectele sale. Trecerea grupurilor *-vn-* și *-pn-* în *-mn-/ -m-* și efectele sale. Trecerea, în dialectul rromilor căldărari, a vocalei *-i-* în varianta fonetică *-i-*, respectiv, trecerea lui *-e-* în *-ë-*. Opozițiile *čh/ ś* și *ʒ/ ž*. Valorile semantice ale vocalelor *a* și *o* în dihotomia "apropiere/ depărtare". Alfabetul oficial al limbii rromani. Valorile literelor postpoziționale *-q-*, *-θ-* și *-ç-*. Diftongii.

3. Vocabular

Vocabularul fundamental și masa vocabularului. Sensul propriu și sensul figurat. Relații semantice între cuvinte (sinonime, antonime, omonime). *Structura lexicală a limbii rromani comune*. Lexicul rrom: *indian*, *prebalcanic* (elemente afgane, persane, armenesti, osete, gruzine, kurde etc.), *balcanic* (elemente turcești, grecești, sud-slave/ bulgărești și sârbești/ românești), *neologic*. Elemente rrome cu origine necunoscută în limba rromani comună. *Modalități de îmbogățire a lexicului limbii rromani comune* (1. mijloacele interne de îmbogățire (derivarea – cu sufixe și prefixe - și compunerea); 2. mijloacele externe de îmbogățire: împrumuturile și calcul lingvistic). Rolul sufixelor *-pen /-mos, -ar/-ăr-, -lin, -no, -utno, -(v)alo, -utro, -isar/-izel* ș.a. Perspectiva creațiilor independente în limba rromani. Principiile moderne de lexicalizare a limbii rromani. *Lexicografie*. Tehnica de redactare lexicografică utilizată în elaborarea glosarelor, lexicoanelor, vocabularelor și a dicționarilor rrome.

4. Morfologie Obiectul morfologiei. 1. Părțile de vorbire *flexibile*: *articolul* (hotărât și nehotărât), *substantivul*: tipuri de substantive; *articolul*; *adjectivul*: tipuri de adjective; *pronumele*: tipuri de pronume; *numeral*: tipuri de numere; *verbul*: conjugarea verbului rrom (moduri, timpuri, persoane, număr), conjugarea verbelor împrumutate, ce conțin suf. *-isar-*; verbe tematice și atematice. 2. Părți de vorbire *parțial flexibile*: *adverbul*; 3. Părți de vorbire *neflexibile*: *postpoziția*, *prepoziția*, *conjunția*, *interjecția*.

5. Sintaxă

Părțile de propoziție: subiectul, predicatul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar. Sintagma. Propoziția: tipologia propozițiilor neîncadrate; tipologia propozițiilor încadrate în frază: subordonate necircumstanțiale; subordonate circumstanțiale. Fraza: tipuri de fraze.

II. Literatura rromani

A. Cultura rromani tradițională și folclorul rrom

1. *Conceptele fundamentale* și analiza acestora: societate, comunitate, grup, etnie, stat, națiune, minoritate națională, prejudecată, etichetare, stereotip, distanță socială, excludere socială, discriminare, rasism, politică pozitivă/măsură afirmativă, capital uman, capital simbolic, identitate, imagine socială, imagine de sine, stimă de sine, stigmat social, asimilare/aculturație, separare, segregare, integrare socială, incluziune socială, interculturalitate, multiculturalism, transculturalitate, incluziune etno-educatională, autonomie culturală, federalism cultural, globalizare, localism etc.

2. Rădăcinile culturale ale rromilor: cultură și civilizație veche indiană: *Cadrul istorico-geografic de formare a civilizației vechi indiene și date generale despre India*. Lecțiile Indiei. *India predravidiană și India dravidiană*. *India ariană*. Realitățile culturale și lingvistice din vechea Indie - locul de obârșie a proto-rromilor. *India vedică*. *De la India vedică la India brahmanică*. *India upanișadică*. *India hinduistă*. *India buddhistă*. *India jainistă*. *India epopeilor*. *India clasică*. Rromii și limba rromani în context indian. Originea poporului rrom - *realitate și legendă (Kanauj)*. Teorii privind exodul proto - rromilor din

spațiul vechi indian. Drumul proto-rromilor spre Europa (*dovezi lingvistice, repere istorico-geografice, argumente etnologice etc.*). Cultura tradițională indiană și cultura tradițională rromă – *moșteniri culturale*.

3. Determinări istorice ale identității rromilor din România: *slavia, Dezrobirea, perioada interbelică și începuturile mișcării rromilor, Holocaustul/O Samudaripen, rromii în perioada regimului socialist, rromii în prezent, perspective de viitor: rromii ca cetățeni, grup social vulnerabil, minoritate națională, națione non-teritorială.*

4. Cultura materială a rromilor - meșteșug și reprezentare: Coordonate istorice și premise metodologice ale heteroidentificării. Prelucrarea metalelor. Prelucrarea lemnului. *Meserii pierdute:* Prelucrarea osului. Prelucrarea pieilor de animale. *Între emblematic și stigmatizant:* Lăutăria. Magia.

5. Identitatea spirituală a rromilor: Nomadismul – model cultural și strategie de supraviețuire: fond psihologic și practică socială. Nomadism și sedentarism. Semnificații de fond cutumiar. Perspective istorice asupra migrației. Migrația rromilor - fenomen contemporan. *Familia extinsă – model de auto-identificare.* Politețea rituală. *Tipologii și structuri conceptuale ale dinamicii înrudirii.* Dreptul cutumiar: divanul, *kris rromani*: judecata de pace, formele de control și sancțiune socială/divină. *Obiceiurile din ciclul familial sau riturile de trecere* (generalități, structuri magico-ritualice): nașterea, nunta, moartea. *Limbaje rituale premaritale și nupțiale.* Rromanipen-ul și mistica purității. *Nașterea, copilul și treptele inițiatice.* Modele educaționale de referință. *Imagini ale morții și cutume funerare.* Elemente de magie și astrologie. *Complexele ritualice/sărbători din ciclul calendaristic:* a) specifice rromilor (legarea ploilor, Joia Verde, Herdelezi/Gurbanul/Păștele spoitoresc); b) la care actanții sunt rromi (Vasilca, Paparudele); c) comune cu nerromii, dar cu elemente specifice (Anul Nou, Crăciunul, Lăsata Secului, Păștele etc.). *Modele de gândire:* spațiu și timp, dualism, asimilare și delimitare față de valorile religioase; credințe și mituri; complexe și practici magico-ritualice și relația cu supranaturalul; conturarea unui posibil sistem axiologic (forme, valori, factori determinanți). *Elemente de port tradițional* (diferențieri pe subgrupuri). *Tipuri de relații intra- și extra-comunitare.* Pattern-uri care formează imaginile autoreferențiale. *Modele de viață comunitară în zone compacte și mixte în mediul rural și urban.* *Conservare și evoluție:* mutații și factori determinanți.

6. Folclorul rrom: Tipologie – specii folclorice: *folclor ritual* (legat de riturile de trecere: cântecul/orația de nuntă, strigătura de nuntă, cântecul de leagăn, bocetul; *legat de sărbătorile calendaristice:* colinda, cântecele de Anul Nou: capra, ursul; *legat de magia reparatorie:* cântecul de legare a ploii, cântecul Paparudei sau *atributivă:* descântecul, zicerile de Herdelezi/ Gurban/ Păștele spoitoresc, cântecul Vasilcăi) și *folclor neritual* (miturile, basmul, povestirea, balada, cântecul liric, ghicitorile, zestrea paremiologică: proverbe, zicători). Folcloristica rromă (Constantin Bățălan). *Analiza textului folcloric rrom.*

B. Literatura rromani cultă

1. Literatura rromani în context internațional: *Literatura rromilor în fosta URSS și în statele apărute după destrămarea acesteia* (Rusia, Bielorusia, Ucraina, Moldova și Letonia). *Literatura rromilor în fosta Iugoslavie și în statele succesoare ei* (Macedonia, Serbia și Muntenegru, Bosnia - Herțegovina, Croația, Slovenia). *Literatura rromilor în: Bulgaria, România, Ungaria, Cehia și Slovacia, Polonia, Austria, Germania, Elveția, Italia, Franța, Spania, Marea Britanie, Suedia și Finlanda.* *Experiența teatrelor rrome “Romen” (URSS), “Phralipen” și TKO (Macedonia, ulterior Germania).*

2. Exemplificări din creațiile autorilor rromi din diferite țări: O Dragano le Trumpesqo - Jevremović (*Austria*), Jorge Bernal (*Argentina*), Vejo Baltzar (*Finlanda*), Mateo Maximoff, Dragana Stefanović (*Franța*), Santino Spinelli (*Italia*), Rajko Djurić (*Iugoslavia, Germania, Serbia*), Kujtim Pačaku (*Kosovo*), Slobodan Brebeski, Bairam Haliti (*Serbia*), Leksa Manus (*Letonia*), Eslam Drudak, Dizoran Zekir (*Macedonia*), Donald Kenrick, Gratan Puxon (*Marea Britanie*), Galjus Orhan (*Olanda*), Bronislawa Weis = Papuša, St. Stankievicz = Stahiro (*Polonia*), E. Cervenaková, Tera Fabianová, Bartolomej Daniel (*Republica Cehă*), Dezider Banga, A. Horvatová (*Republica Slovacă*), Al. Pankov, Nina Vinkova, Romka Demeter (*Rusia*), Katarina Taikon (*Suedia*), Bari Károly, Daróczi Choli Jóysi (*Ungaria*).

3. Literatura rromani și despre rromii din România. Scriitori români care au scris despre rromi: Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Zaharia Stancu, Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Eugen Barbu etc. *Scriitorii rromi și creația lor:* Gh. Păun-Ialomițeanu, Luminița Mihai Cioabă, Alexandru Ruja-Gribussy, Irina Gabor-Zrinyi, Ștefan Fuli, Gelu Măgureanu, Mircea Lăcătuș, Delia Grigore, Valerică Stănescu etc.

C. BIBLIOGRAFIE

I. Limba rromani

Sarău, Gheorghe 2009, *Struktùre rromane čhibăqe. Structuri ale limbii rromani*, București: Editura Universității din București, 172 p.

Sarău, Gheorghe 2004, *Rromani leksikologija (Lexicologie rromă)*, București: Editura Universității din București, 138 p.

Sarău, Gheorghe 2002, *Limba rromani (Morfologie și sintaxă)*, București: Universitatea București, CREDIS, 232 p.

Sarău, Gheorghe 2002, *Stilistica limbii rromani în texte (Antologie de traduceri și redactări). I stilistika e rromane čhibăqi teksturenbe (Amboldimatenqi aj redakcienci antologija)*, București: Universitatea București, Editura CREDIS, 152 p. + 142 p. = 294 p. [curs bilingv destinat studenților rromi de la secția de învățământ deschis la distanță “ institutori – profesori de limba rromani”; v. și www.edu.ro

Sarău, Gheorghe 2008, *Curs practic de limba rromani pentru toți*, București: Sigma [Colecția „Biblioteca rromă, nr. 8], 208 p., cu CD și cheia exercițiilor.

Sarău, Gheorghe 2008, *Rromii. Incursiune în istoria și limba lor*, București: Editura Sigma, 206 p. [Colecția Biblioteca Rromă, nr. 7].

Sarău, Gheorghe 2001, *Rromii și limba rromani în context indian*, în cursul universitar "Mircea Itu și Julieta Badiu: Cultură și civilizație indiană", București: CREDIS, p. 127 - 146 [capitol preluat, în adaptare, din lucrarea: Gheorghe Sarău, *Rromii, India și limba rromani* (București: Kriterion, 1998).

*** **Manualele de Limba și literatura rromani pentru clasele I-IV și pentru cl. V-X, editate în perioada 2005- 2015:**

Sarău, Gheorghe; Cordovan, Ionel; Stănescu, Camelia 2015, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa I*. I rromani čhib thaj i literatūra vaś i jekhto klăsa, București: Editura Sigma, P I + P II și variantă electronică.

Sarău, Gheorghe 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa I*. I rromani čhib thaj i literatūra vaś i jekhto klăsa, București: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Sarău, Gheorghe și Stănescu, Camelia 2005, *Limba și literatura rromani: manual pentru clasa a II-a*. I rromani čhib thaj i literatūra vaś i dujto klăsa, București: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Mărcuș, Olga 2005, *Limba și literatura rromani. Manual clasa a II-a. I rromani čhib vaś o dujto berś*, București: Editura Es Print '98, 64 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: Gheorghe Sarău].

Sarău, Gheorghe 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a III-a*. I rromani čhib thaj i literatūra vaś i trinto klăsa, București: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Nuică, Elena; Duroi, Ionica; Stoica, Mantu 2006, *I rromani čhib thaj literatūra vaś i IV-to klăsa. Manual de limba și literatura rromani pentru clasa a IV-a*, București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 160 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: Gheorghe Sarău].

Sarău, Gheorghe 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IV-a. I rromani čhib thaj i literatūra (vaś i štarto klăsa)*, București: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Gheorghe Sarău 2007, *Limba și literatura rromani pentru anul V de studiu. I rromani čhib thaj i literatūra vaś o panzto siklövipnasqo berś*, București: Editura Alpha MDN, 118 p. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Ionel Cordovan și Palfi Noemi 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VI-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p. [referent și redactor pentru limba rromani: Gheorghe Sarău]. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Moise Gabriela, Marius Căldăraru, Gheorghe Sarău 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VII-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, 2009, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VIII-a*, București: Editura Vanemonde, 114 p. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Sarău, Gheorghe 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IX-a. I rromani čhib thaj i literatūra (vaś i enăto klăsa)*, București: Editura Sigma, 200 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Sarău, Gheorghe; Cordova, Ionel 2011, *I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś*. Limba și literatura rromani. Manual pentru anul X de studiu, București: Vanemonde, 116 p. [Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România].

*** **Dicționare**

Sarău, Gheorghe 2012, *Dicționar român-rrom*. Colecția „Biblioteca rromă” – nr. 9, București: Editura Sigma, 288 p.

Sarău, Gheorghe 2006, *Dicționar rrom - român*, București: Editura Sigma, 224 p.

Sarău, Gheorghe 2000, *Dicționar rrom - român*, Cluj Napoca: Editura Dacia, 232 p.

II. Literatură rromani

A. Cultura rromani tradițională și folclorul rrom

Achim, Viorel 1998, *Țiganii în istoria României*, București: Editura Enciclopedică.

Andreescu, Gabriel 2004, *Națiuni și minorități*, Editura Polirom, Iași.

Bătălan, Costică 2002, *Romane taxtaja*. Nestemate din folclorul rromilor, Editura Kriterion, București – Cluj, Colecția “Biblioteca rromă” nr. 9, 220 p.

Benbassa, Esther; Attias, Jean-Christophe 2005, *Ura de sine*, Editura Est, București.

Bruna, Zani; Palmonari, Augusto (coord.) 2003, *Manual de psihologia comunității*, Editura Polirom, Iași.

Burtea, Vasile 2002, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București: Editura Lumina Lex.

Cernat, Vasile 2005 *Psihologia stereotipurilor*, Editura Polirom, Iași.

Chiciudean, Ion; Halic, Bogdan Alexandru 2003, *Imagologie. Imagologie istorică*, Editura comunicare.ro, București.

Constantinescu, Barbu Dr. 1878, *Probe de limba și literatura țiganilor din România*, București.

Constantinescu, Barbu 2000, *Probe de limba și literatura rromilor din România*, București- Cluj: Kriterion, 240 p. [Reeditarea ediției din anul 1878; Ediție îngrijită de: Gheorghe Sarău, Corneliu Colceriu și Dana Dudesu. Notă asupra ediției: Gheorghe Sarău; Prefața: Adina Potochin; Normalizarea textelor în alfabetul limbii rromani comune: Corneliu Colceriu, Dana Dudesu, Gheorghe Sarău, studenții Alin Bucă și Nyitrai Reka. Versificarea cântecelor în limba română: Letiția Mark, Adina Potochin, Claudia Cioc, Gheorghe Sarău [Biblioteca rromă nr. 6].

Copoiu, Petre 1996, *Rromane paramică*, București: Editura Kriterion.

Curelaru, Mihai 2006, *Reprezentări sociale*, Editura Polirom, Iași.

Dumitrescu, Doru; Căpiță, Carol; Manea, Mihai /.../ [coord.:] 2008: *Istoria minorităților naționale din România*. Material auxiliar pentru profesorii de istorie”, București: Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 280 p..

Etzioni, Amitai 2002, *Societatea monocromă*, Editura Polirom, Iași.

Ferreol, Gilles; Jucquois, Guy 2005, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași

- Fraser, Angus 1992, *The Gypsies*, London: Blackwell Publishers Ltd.
- Furtună, Adrian-Nicolae, Grigore, Delia, Neacșu, Mihai 2007, *Rromii în căutarea stimei de sine*, București: Centrul Rromilor "Amare Rromentza" – Editura Vanemonde.
- Gavreliuc, Alin 2006, *De la relațiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială și stadiile progresive ale articulării sinelui*, Editura Polirom, Iași.
- Grigore, Delia 2001, *Curs de antropologie și folclor*. Introducere în studiul elementelor de cultură tradițională ale identității rrome contemporane, București, Universitatea București: Editura CREDIS, 182 p.; v. și www.edu.ro
- Hancock, Ian F. 2002, *We are the Romani People / Ame sam e rromane džene*, Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Ionescu, Vasile 2000, *Robia țiganilor în Țările Române. Moldova. Rromii din România – studii și documente istorice*, București: Editura Centrului rromilor pentru politici publice „Aven amentza”.
- Itu, Mircea 2003, *Cultură și civilizație veche indiană*, Prefață: Gheorghe Sarău, București, Editura Universității București, 243 p.
- Itu, Mircea; Moleanu, Julieta 2001, *Cultură și civilizație indiană*, București: Universitatea București - Editura CREDIS, 208 p.; v. și www.edu.ro
- Iacob, Luminița Mihaela 2003, *Etnopsihologie și imagologie*, Editura Polirom, Iași.
- Kerrick, Donald 1998, *Rromii: Din India la Mediterana. Migrația rromilor*, București: Editura Alternative, 56 p.
- McGraw, Phillip C. , 2003, *În căutarea sinelui*, Editura Curtea Veche, București.
- Mihăilescu, Vintilă 2007, *Antropologie. Cinci introduceri*, Editura Polirom, Iași.
- Neculau, Adrian 2004 *Manual de psihologie socială*, Editura Polirom, Iași.
- Neculau, Adrian (coord.) 1996, *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași.
- Petcuț, Petre 2015 *Rromii. Sclavie și libertate*, Centrul Național de Cultura a Rromilor – Romano Kher.
- Petcuț, Petre, Grigore, Delia, Sandu, Mariana 2005, *Istoria și tradițiile minorității rromilor*, București: Editura Sigma.
- Sarău, Gheorghe 2008, *Rromii. Incursiune în istoria și limba lor*, București: Editura Sigma, 206 p. [Colecția Biblioteca Rromă, nr. 7].
- Sarău, Gheorghe 1998, *Rromii, India și limba rromani*, [Colecția " Biblioteca rromă", nr. 4], București: Kriterion, 268 p.; v. și www.edu.ro
- Tarde, Gabriel 2007, *Opinia și mulțimea*, Editura Comunicare.ro, București.
- Zamfir, Cătălin; Vlăsceanu, Lazăr [coord.] 1993, *Dicționar de Sociologie*, Editura Babel, București.

B. Literatura rromani

- Djurić, Rajko 2002, *Istoria literaturii rrome. I. Istoria e rromane literaturaqi*. Traducător: Sorin Georgescu; referent, redactor, tehnoredactor: Gheorghe Sarău, București: Universitatea din București, Editura CREDIS, 182 p.; v. și www.edu.ro
- Ionescu, Vasile [selecție, note și postfață de ...] 2000, *O mie de ani de singurătate*. Rromii în proza românească, București: Editura "Aven Amentza", 629 p. [antologie], "Restituiri" I.
- Sarău, Gheorghe 1995, *Culegere de texte în limba rromani*, [ediția 1995 sau oricare altă ediție ulterioară] București: E.D.P. - R. A., 188 p.
- Sarău, Gheorghe 2008, *Bibliografie rromi*, 120 p., ca material suplimentar, pe DVD, la vol. „Dumitrescu, Doru; Căpiță, Carol; Manea, Mihai /.../ [coord.:] *Istoria minorităților naționale din România*. Material auxiliar pentru profesorii de istorie" (București: Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 280 p.).
- Sarău, Gheorghe 2012, *Cronica rromă (1990-2011). Ediția I*, București: Editura Universității din București, 274 p.
- Sarău, Gheorghe 2015, *Bibliografia rromă (1990-2014)*, București: Editura Universității din București.
- *** *Manualele de Limba și literatura rromani pentru clasele I-IV și pentru cl. V-X, editate în perioada 2005- 2015 (v. secțiunea Limbă rromani)*

SECȚIUNEA 2 – METODICA PREDĂRII DISCIPLINEI DE SPECIALITATE (METODICA PREDĂRII LIMBII ȘI LITERATURII RROMANI)

I. METODICA PREDĂRII LIMBII ȘI LITERATURII RROMANI

A. COMPETENȚE SPECIFICE

Candidații vor demonstra următoarele competențe specifice:

- 1.1. abordarea flexibilă a curriculumului școlar și analiza funcțională a conținuturilor învățării;
- 1.2. aplicarea adecvată a principiilor, a formelor și metodelor specifice comunicării orale și scrise;
- 1.3. utilizarea strategiilor specifice însușirii și utilizării dezinvolve a normelor limbii literare;
- 2.1. valorificarea valențelor educative ale textelor literare/ nonliterare utilizate în lecțiile de comunicare în limba rromani /limba și literatura rromani din clasele gimnaziale și liceale;
- 2.2. alegerea și adecvarea strategiilor didactice de învățare- predare - evaluare în vederea formării competențelor specifice stabilite prin curriculumul pentru învățământul gimnazial și liceal;
- 2.3. adaptarea demersului didactic la nevoile reale ale elevilor, prin individualizarea și diferențierea învățării;

- 3.1. valorificarea corelațiilor intra-, interdisciplinare prin abordarea integrată a învățării la disciplinele *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani*;
- 3.2. argumentarea utilizării diverselor modalități de abordare a textului literar;
- 4.1. valorificarea lecturii personalizate a programei școlare în proiectarea didactică pe termen lung și scurt;
- 4.2. utilizarea strategiilor adecvate de evaluare a activității elevilor în cadrul disciplinei *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani*;
- 4.3. conceperea unor instrumente de evaluare, analiză și interpretarea rezultatelor în scopul optimizării acțiunii didactice.

B. TEMATICA

I. Specificul predării-învățării-evaluării limbii rromani în învățământul gimnazial și liceal cu predare în limba rromani/ sau la clasele unde se studiază limba și literatura rromani din învățământul gimnazial și liceal cu predarea într-o altă decât cea maternă rromani (română, maghiară, turcă etc.)

- Specificul curriculumului pentru disciplina *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani* (ciclul gimnazial și liceal);
- Influența fenomenelor de transfer și de interferență asupra învățării și perfecționării cunoștințelor de limba rromani (cu trimitere la limbi de contact: română, maghiară, turcă etc.);
- Proiectarea activităților didactice în manieră integrată;
- Modelul comunicativ-funcțional și abordarea conținuturilor la nivelul fiecărei clase;
- Abordarea elementelor de construcție a comunicării din perspectivă funcțională, aplicativă, conform programelor școlare în vigoare;
- Specificul organizării lecțiilor de comunicare în limba rromani la nivelul claselor la care aceasta se studiază;
- Metode și procedee specifice învățării limbii rromani, ca limbă maternă și ca limbă nematernă;
- Forme de organizare a activităților de învățare în limba rromani; strategii de diferențiere, individualizare; învățarea prin cooperare etc. ;

II. Aspecte metodologice privind curriculumul de limba și literatura rromani în învățământul gimnazial și liceal

1. Comunicarea orală (receptarea mesajului oral, exprimarea orală)

- Strategii de formare a comportamentului de receptor/ emițător de mesaje orale;
- Strategii de formare a câmpului auditiv (propoziție, cuvânt, silabă, sunet);
- Strategii de învățare - predare-evaluare la disciplina *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani* (ciclul gimnazial și liceal);
- Activități de învățare care contribuie la sesizarea elementelor semnificative ale unui mesaj ascultat (reluări și rafinări ca ascultare activă/ corijări/ exemplificări la toate clasele de studiu);
- Metode și mijloace de învățământ folosite în formarea și dezvoltarea exprimării orale în limba rromani;
- Formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare în limba rromani: conținuturi și contexte de realizare, criterii și cerințe în exersarea exprimării corecte, respectarea normelor ortoepice.

2. Comunicarea scrisă (receptarea mesajului scris, exprimarea scrisă)

- Strategii de formare a câmpului vizual (propoziție, cuvânt, silabă, literă);
- Strategii de învățare-predare-evaluare a citit-scrisului în limba rromani la nivelul tuturor claselor gimnaziale și liceale (metode și procedee specifice, mijloace de învățământ);
- Specificul abordării textelor în învățământul gimnazial și liceal, corelarea lor cu particularitățile de vârstă, acumulări etc.:
 - Textul narativ (elaborarea planului de idei, povestirea/ narațiunea, dialogul, descrierea, personajul literar etc.);
 - Textul liric (strofa, versul);
 - Textul nonliterar.
- Organizarea textului scris, în funcție de scopul redactării:
 - Tehnica elaborării unui text scris: planul inițial, părțile componente ale unei compuneri. Contexte de realizare pentru clasele a V-a – a VIII-a;
 - Scrierea funcțională (bilet, felicitare, afiș, fluturaș, invitație, email etc.);
 - Scrierea imaginativă (pe baza unui șir de întrebări, pe baza unui suport vizual etc.);
 - Scrierea despre textul literar (povestirea, descrierea).
- Formarea deprinderilor de exprimare scrisă în învățământul gimnazial și liceal – particularități ale însușirii și rafinării normelor limbii literare la nivelul tuturor claselor (ortografie și punctuație - redactări).

3.Modalități de integrare a elementelor de construcție a comunicării în cadrul lecțiilor de *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani* (fonetică, vocabular, clase morfologice, sintaxă).

4. Învățarea integrată a disciplinelor *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani*. (Pluridisciplinaritate, multidisciplinaritate, transdisciplinaritate, interdisciplinaritate, diversitate/ alteritate/ interculturalitate; Abordarea specifică integrării la disciplinele *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani*).

5. Modalități de activizare a elevilor în lecția de *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani* (Forme de organizare; strategii de diferențiere, individualizare; învățarea prin cooperare);

III. Evaluarea nivelului de pregătire a elevilor la *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani*.

- Forme/ tipuri de evaluare a rezultatelor și a progresului școlar;
- Metode tradiționale și alternative de evaluare;
- Tipuri de itemi utilizați în practica școlară (nivel adecvat pentru gimnaziu și liceu).

C. BIBLIOGRAFIE:

Cerghit, I.1983, *Perfecționarea lecției în școala modernă*, E.D.P., București.

Cristea, S. 2002, *Dicționar de pedagogie*, Editura Litera, Chișinău.

Dulamă, Maria Eliza 2008, *Metodologii didactice activizante. Teorie și practică*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 396 p.

Manolescu, Marin 2002, *Evaluarea școlară - un contract pedagogic*, 2002, București: Editura Fundației “ Dimitrie Bolintineanu ”, 248 p.

Markus, Olga; Sarău, Gheorghe 2009, *Butăqe fișe le studenturenqe, le siklărnenqe vi le siklövnenqe ka-i òra rromane čhibăqi aj literaturaqi*, în vol. „Gheorghe Sarău: Structură rromane čhibăqe. Structuri ale limbii rromani (București: Editura Universității din București, 172 p.)”, p. 115 – 146.

Neacșu, Ion 1999, *Instruire și învățare*, București: EDP.

*** *Comunicare în limba rromani/ Limba și literatura rromani*. Programe școlare pentru învățământul gimnazial și liceal în vigoare la data concursului.

*** **Manualele de Limba și literatura rromani pentru clasele I-IV și pentru cl. V-X, editate în perioada 2005- 2015:**

Sarău, Gheorghe; Cordovan, Ionel; Stănescu, Camelia 2015, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa I*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš i jekhto klăsa, București: Editura Sigma, P I + P II și variantă electronică.

Sarău, Gheorghe 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa I*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš i jekhto klăsa, București: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Sarău, Gheorghe și Stănescu, Camelia 2005, *Limba și literatura rromani: manual pentru clasa a II-a*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš i dujto klăsa, București: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Mărcuș, Olga 2005, *Limba și literatura rromani. Manual clasa a II-a*. I rromani čhib vaš o dujto berš, București: Editura Es Print '98, 64 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: Gheorghe Sarău].

Sarău, Gheorghe 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a III-a*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš i trinto klăsa, București: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Nuică, Elena, Duroi, Ionica; Stoica, Mantu 2006, *I rromani čhib thaj literatūra vaš i IV-to klăsa. Manual de limba și literatura rromani pentru clasa a IV-a*, București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 160 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: Gheorghe Sarău].

Sarău, Gheorghe 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IV-a*. I rromani čhib thaj i literatūra (vaš i štarto klăsa), București: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Gheorghe Sarău 2007, *Limba și literatura rromani pentru anul V de studiu*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš o panžo siklövipnasqo berš, București: Editura Alpha MDN, 118 p. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Ionel Cordovan și Palfi Noemi 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VI-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p. [referent și redactor pentru limba rromani: Gheorghe Sarău]. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Moise Gabriela, Marius Căldăraru, Gheorghe Sarău 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VII-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, 2009, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VIII-a*, București: Editura Vanemonde, 114 p. Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România.

Sarău, Gheorghe 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IX-a*. I rromani čhib thaj i literatūra (vaš i enăto klăsa), București: Editura Sigma, 200 p. [reeditări anuale, stereotipe].

Sarău, Gheorghe; Cordova, Ionel 2011, *I rromani čhib thaj i literatūra vaš o dešto siklövipnasqo berš*. Limba și literatura rromani. Manual pentru anul X de studiu, București: Vanemonde, 116 p. [Finanțator: Reprezentanța UNICEF în România].